

landers / Franfen / Engelfen / Italianen / en Portugiften / van alle Hoopmanfchappen den tienden Penning / die fp Almaxarif noemen / geben : Maar in het Koninkrijk van Valencien / en in de Zeehavens aan de Middellantfe Zee / geben fp niet meer als vier Deniers van tien Realen : fynde de Nederlanders op alle de laatsgenoemde plaatfen ook zelfs ten eenemaal byp. Dyeemde wollen ftoffen / als Florentijnsch Wafch / en diergelijke / betalen van ieder stuk zes Ducaten.

Alle Schepen die na Weftindien gaan betalen booz haar vertrek den twintigften Penning / en als fp daar gekomen fijn / moeten fp den felven nog eens betalen. En dit geben niet alleen de Schepen / die uit Sevilien na Weftindien gaan / maar ook alle andere / die uit eenige andere Havens van Andalufen / derwaarts de reiffe aannemen ; het welke Almoxarif de las Indias de Espanna word genaamt.

In de Steden / in welke eenige Munt is / als tot Segovia / Cr. moertense wegens foodanigen boozrege / van ieder Markfilber feeker tantum aan den Koning geben ; het welke fp Sennoreaxo de la Moneda noemen.

En hermits den Coning de collatien der Commanderen bande Ridderlyke Ordres van S. Iago, Alcantara, en Calatrava heeft / soo bekomt hy daar van een aanmerkelyke fomme gelds / bedragende na het seggen van Salazar / drie honderd duiffend Ducaten / 't welk hy El Subsidio en Arrendamiento noemd. Daar en boven heeft den Koning / gelijk van alle andere Geestelyke Goederen en Inkomften / soo ook van dese Ridderlyke Ordres / het derde deel ; 't welk Tarza genoemd / by de Ontfangers van de Alcabalen ingebozderd / en te gelijk met de boozschreben Alcabalen Derpagt word.

Zelfs byngen de Dee weiden / die jaarlijks by den Koning verleend worden / een redelyke fomme in fyn koffers. Ook heeft den Koning fyn deel in het Quikfilber tot Almala / in het Sebergte Sierra Morena, by Calatrava ; van gelijken iets / hoewel tegenwoozdig feer weinig / van 't Silver Bergwerk tot Guadalcana in Extremadura / en op andere plaatfen.

Alle Provincien moeten / wegens haar Tijfelgene Knegten en Hoepfchepen / feeker gefet geld geben / het welke fp El Exercicio por los Escavos y Galeras noemen. Ook moeten alle Angefetenen / sonder onderscheid / jaarlyk van ieder Haart of Vuurfede feven Maravedis geben / wozdende dit by haar niet onbillijk la Moneda forera genaamd. Behalven dat'er een byfondere Col op alle Speelhaarten / die van buiten in komen / is gefet.

Nog heeft den Koning een aanmerkelyk inkomen van de Cruzadas, of byzondere Bullen van den Paus / die certijds booz den felven verleend wierden / om den Bozlog tegens de ongelooibige en Ketters boozt te fetten ; maar tegenwoozdig dooz den Koning aan fyn onderdanen verkogt worden / om vleesch op Saturdagen te mogen eeten. Ook heeft den Koning niet alleen van het vleesch / maar ook van feker slag van

Sevilien alleen moet jaarlijks andek halve miljoen gout geven.

Schattinge Almoxarif ge-naamd.

Schepen die na Weftindien gaan, moeten tweemaal den twintigften penning geven.

Bennoreaxo de la Moneda.

Inkomften des Kanings vande Ridderlyke Ordres.

Uit de Vee-weiden, en het Quiksilver &c.

Ex Exercicio por los Escavos y Galeras. La moneda Forera.

Inkomften vande soo genaemde Cruzadas.

378 Nieuwe Historische Reisbeschrijvinge van
van Dissenen sijn bysonder inkomsten / 't welk Almadrava geheeten
wozd.

Van 't
Kloofgeld

Alle sebenjarige en daar ober / moeten twee Kealen geben / en de
Kinderen van Pynten en Szaden / genieten tot haar vyfentwintigste
jaar / maar de helft of het derde deel van haar inkomsten / sijnde het
overige vooz den Koning / eben eens of by'er gebiet by had.

Vande
Peper.

De Peper is alleen vooz den Koning ; die / wegens de gzoote con-
sumptie / jaarlijks een gzoote somme beloopt.

Vande
Gewijsden

Van alle in Kregten toegewesen schulden / komen den Koning byf ten
hondert toe ; het welke soo wel als het gesienpelde papier / en betkoo-
pen van sommige Ampten / een goede somme bedraagt.

Van de
verbeerde
goederen.

Alle de goederen van die gene / die sy Ketter's noemen / verballen
aan des Konings Schatkamer : ook moeten de nieuwe Christenen ten
voorzeheden elndr ongemeene gzoote Schattingen geben.

Van de
Slaven &c.

Geen Slaaf of Liefgeen / mag in Spanjen gebragt wozen / sonder
dat daar van iets aan den Koning gegeven worde / ook trekt den Ko-
ning het derde deel van alle het geld / en andere koopmanschappcn /
alst tegen het gebod verswigen / verboerd / en agterhaald sijn.

Ja van elke Kamel / die tot Madrid in de Pleeshalle wozd gebragt /
heeft den Koning een Keaal ; gelijk by dan ook van het Zout / en an-
dere waren een aanmerkelijke somme trekt.

Hoe veel
deselve in
't geheel
bedragen.

Daar by H. Ed. nogtans sal gelieven aan te merken / dat dit alleen
verstaan moet wozen van de Landen en Koninkrijken / die Spanjen
eigenlijk uitmaken / sonder daar onder te reekenen het gene den Ko-
ning uit de Indien / uit Italien / en andere Landen trekt ; waar van
by in den laastten dzyk van de Wereld Beschrijvinge van Munsterus /
dit volgende berigt vinden / dat het gansche inkomsten van dese Kroon /
in den jare 1628. op twee en twintig millioenen Kroonen geschat wierd.
Gansch Spanjen / Portugaal daar onder begrepen / betaalde van het
eene jaar tot het andere tien millioenen ; het Hertogdom van Milanen ;
en het Koninkrijk Napels / twee millioenen ; dat van Sicilien / een mi-
lioen ; de Eplanden van Sardinien / Majorca / en Minorca / twee
millioenen ; de Nederlanden / twee millioenen ; en de Indien / vier mi-
lioenen Kroonen. Andere in tegendeel willen dat Spanjen alleen /
sonder eenige andere Landen daar onder te reekenen / jaarlijks agt en
twintig millioenen Ducaten soude opbrengen / en de resterende Landen
na proportie.

Konnen
niet toe-
reiken, ten
opzigt van
de lasten,
die den
Koning
heeft te
dragen.

En niet tegenstaande dit alles een gzoote / en by na ongelooftike
somme bedragen sou / soo is nogtans de uitgave die den Koningh daar
van verplicht is te doen / in tegendeel so groot / dat deselve nauwelijks be-
quaam is / om de ordinarie lasten te kunnen dragen / laat staan dat
deselve in extraordinarie voorzballen / van Oorlogen / en diergelijke /
sou kunnen toereiken. Voegt hier by / dat Spanjen in de voorzedene
Oorlogen / insonderheid in die tegen de Nederlanden / geweldig is ten-
agteren / en in schulden geraakt / en dat het onder een Regeeringe / hoe
dank

danig die van Carel de Tweede / onmogelyk weer op syn verhaal kon komen.

't Sou slegt met Spanjen gelegen sijn / indien wy alleen ingeolge van dit boozverhaalde van desselfs kragten oozdeelen wilden / maar gemerkt'er nog andere dingen in consideratie komen / die niet weinig tot desselfs mogentheid contribueren / soo moeten wy deselve wat nader en nauwkeuriger betragten.

Wel is waar / dat Spanjen / ten opsigt van de heerlyke Landen / die tot het selve behooren / een van de magtigste Koningryken van de wereld is / als ter bequamer plaats van ons is aangewesen ; maar ook is waar / dat hier in eigentlijk de sterkte en mogentheid van dese Monarchie niet gelegen is. Ter contrarie om dat dese Landen soo verre handen anderen gelegen en gescheiden sijn / so kunnen se malkander te beswaarlyker te hulpe komen / wanneer se dooz den een of anderen byand worden aangestast. Zelfs laat het de gelegenheid niet altijd toe / dat se van huis / dat is / uit Spanjen seifs / ontfet worden. Want aan de eene syde sijn se dikwils dooz gzoote zeen afgescheiden / als wanneer het ongestadige en woedende Element somtyds den baas speeld / als aan de soo genaamde Onberwinnelyke / en andere Blooten gebleken is : aan de andere komt het juist niet altyd gelegen / om sodanige secoursen / als in diergelyke gelegentheden vereischt worden / daar na toe te senden ; 't sp by manquement van Geld / Volk / Scheepsbehoefsten / en andere noodzakelykheden ; 't sp dat men t' huis soo veel te doen heeft / dat men geen van alle dese dingen ontbeeren kan. In soodanigen gevalle moeten sulke verre gelegene Landen sekerlyk meer tot een last / als tot een verligtinge sijn : sijnde dit ook een van de reden / die de mogentheid van de Roomsche Keerschappye heeft te gzone de doen gaan ; te weten / om dat se haar meenigvuldige / en verre afgelegene Conquesten niet bewaaren konden.

Geer moet men sig niet verbeelden / dat buiten dit of diergelyke geval / de geseide Landen hinderlyk aan Spanjen souden sijn / en niet veel meer een merkelyk boozdeel aan het selve toebryngen. Want booz eerst soo word het aansien van soodanigen Potentaat hier dooz niet weinig vermeerderd : ten tweeden verbindt hy ook dien Bozst of Opperheer / die aan soodanigen Staat gelegen is / om sig aan de behoudnisse van dien te laten gelegen sijn / en sulks van wegen de boozdeelen ; welke sijn eigen onderdanen / dooz den Koophandel / of andersins / uit dat Land mogten trekken ; wel verstaande indien hy niet genegen / of in staat is / om het selve na sijn eigen welgeballen op te stoken ; en dit meene ik dat de ware / of immers de booznaamste reden is / dat de Landen die Spanjen in Italien / en elders heeft / niet ober lange dooz Wyankryk oberheerd en weg genomen sijn. En eindelyk steekt'er nog dit dadelijke boozdeel in / dat den Koning niet alleen sijn Schatkamer merkelyk vermeerderd dooz de inkomsten / die soodanige Landen verpigt sijn op

Wat saken meer in consideratie komen

Landen tot de Monarchie van Spanjen behorende , verre van den anderen gelegen.

Konnea daarom evenwel niet gesege worden , schadelyk voor deselve te sijn.

Waar toe hem deselve voor deelig sijn.

380 Nieuwe Historische Reisbeschrijvinge van
te brengen; maar ook veel van sijn onderdanen kan begunstigen / mit
haar kaal en beroofd daar na toe te senden / en ober een jaar of drie wel
geladen weer om te sien komen: waar dooz dan den Staat van sijn ei-
gen Koninkrijk soo veel te beeter woord.

Spanjen in
voorleden
tyden soo
grooten
efforten
heeft ge-
daan.

Merkely-
ke verlie-
sen, door
in die ty-
geleden.

Beschry-
vinge van
de onver-
winnelyke
Vloot.

Sware
Oorlogen,
en neder-
lagen, van
Spanjen.

Of de

En wie twyffeld / of dit is ook de voornaamste reden geweest / dat
Spanjen in voorleden tijden / in de Oorlogen tegen de Nederlanden /
Engeland / en Frankrijk / soo groote efforten heeft konnen doen.
Want Spanjen / als Spanjen / had onmogelyk soo formidabele Bloe-
ten / nog sulke groote Legers konnen uitrusten / als men gesien heeft /
dat het gedurende al dien tyd gedaan heeft. Wat meer is / de verlie-
sen / die het selve gedurende den booschreben tyd / soo te Water als te
Lande / aan de Silberbloot / en ander sijn / geleden heeft / sijn al te
considerabel / als datse uit Spanjen / sonder toedoen der andere Land-
schappen / souden sijn voortgekomen. De Silberbloot alleen wierd ge-
schat op twaalf miljoenen Guildens. De onberwinnelyke; wiens weer-
ga tot daar toe noit op den Oceaen gesien was; besond uit honderd
en vyftig zeplen; was boos sien met seftien honderd Metalen / en dus-
send en in de vyftig ijfere Stukken / en bemant met agt duysend Ma-
trofen / en twintig duysend Soldaten; behalven alle de Edelen en Vry-
willigen: van welke laafte het getal soo groot was / dat / na het ber-
delgen en ruineren der geseide Bloot / geen Adelyke Familie in Span-
jen gebonden wierd / die ober dit verlies geen rouw moest dragen. Het
onderhoud der selve / koste ieder dag dertig duysend Ducaten / en de
gansche toerustinge / twaalf miljoenen diergelijke Ducaten. Voegt
hier by de Nederlaag der magtige Bloot / onder den Hertog van Squen-
do; die dooz den manhaftigen Admiraal / Maarten Harpertsen
Cromp / in Quins / in 't gesigt der Engelsen / geruineert wierd. En
om van het verlies der Spanjaarden te Lande ook een blyk te geven /
soo mag het verstaan van haar Legers onder den Hertog Albertus / by
Nieuwpoort in Vlaanderen / wel booz soodanig een verstreken / dat
de proef kan houden. En de nauwkeurige hebben niterrekenend / dat
desen Oorlog alleen / Spanjen gekost heeft / vijftien honderd milioe-
nen Ducaten. Om niet te spreken / wat sware Oorlogen hy van
buiten met den Turk en van binnen met de Mooren / Arragoniers / Ca-
talanen en Portugiesen / gedurende den booschreben tyd / geboord heeft.
Alle het welke ik als een onmogelykheid aanmerke / dat Spanjen het
selve uit sijn eigen kragten sou gedaan hebben; en ik twyffele niet / of alle
redelyke verstanden sullen het op de eigenste wyse niet my considereren.
Daar en boven ben ik van gedagten / dat de Spanjaarden tot allen
tijden wijs genoeg sijn geweest / om sig van sulke Landen te ontdoen /
dewelke sy onderbonden / dat meer tot haar laster last / als booz deel
strekten: gelijk wy hier booren getoond hebben / datse ten opsigte van
de Philippijnse Eilanden / eens in beraad hebben gestaan; en met een-
en aangewesen / wat reden haar daar van weerhouden hebben.

Hierom is het my gedurig / als iets vzeemds en ongerijnds booz ge-
komen

komen / soo dikwils ik van Luiden / die sig nog wel inbeelden / iets meer als andere te wecten / heb hooren seggen : dat de soo genaamde Spaanse Nederlanden / Spanjen maar tot een last waren / en dat hy deselve nieuwers om aanhiel / als om de schande niet te hebben / van sulken Tak van sijn Kroon verlooren te hebben. Sulke luiden waarlijk bedenken heel weinig / hoe Spanjen in voorleeden tijden met sijn Buren stond. Frankrijk / gelijk wy wecten / was sijn geslagen by : and. Engeland en Spanjen hadden selden een goed oog op malkan-der. Met de vereenigde Nederlanden was Spanjen in een openbaren Oorlog. Waren dit niet krachtige reden / om de Spaanse Nederlanden te verlaten ? Tegen Frankrijk kon Spanjen geen krachtiger dienst maken / als uit de Nederlanden. Tegen Engeland had het aan die kant niet anders te stellen / als deselve Nederlanden : en Holland kost het onmogelyk / als uit die eigenste Landen beoorzogen. En derhalven hebben andere met veel beter fondament van reden aangemerkt / dat Spanjen al in die tijden de gesamentlyke Nederlanden / als tot een opentijke Wapenplaats heeft soeken op te regten / om uit de selve / de geselde Staten en Koningryken / tot het bereiken van sijn verre siende oog merken / te beoorzogen : hebbende hy vooz het begin der Nederlandse beroerten / niet minder als een Antwerfse Monarchie in't hoofd gehad ; met hoedanige gedagten sig Frankrijk nader hand ook op sijn bruct geslatteerd heeft ; en waar aan hy tegenwoozdig / dooz het vereenigen der Spaanse en Franse Monarchie / de laatste hand soekt te leggen. En 't geen hier boven al te noteren staat / is / dat Frankrijk / tot het bereiken van meergemelte oogmerk / vooz eest en vooz al sozge heeft gedragen / om sig van de Spaanse Nederlanden te verscekeren : en dat soo wel Engeland / als Holland / haar best hebben gedaan / om hee selve / waar 't mogelyk / te beletten. Siet daar / mijn Heer / op wat verkeerde gonden dit slag van luiden redenkabel / en dat het'er just niet altyd op aan komt / of men veel of weinig inkomsten / aan geld / of diertgelyke / uit het een of ander Landschap heeft / mits dat'er andere voozbeelen sijn / die soodanigen gebrek soo merkelyk konnen vergoeden / en de waarde van soodanigen Land tot in het oneindige doen steigeren.

Het selve diend gesegd / ten opsigt van het Hertogdom van Milanen / van het Koningryk van Napels en Sicilien / en van andere Staten en Landen / tot de Monarchie van Spanjen in Italen behorende. Leverens just soo veel Geld niet uit / dat'er de Koffers van den Koning van overloopen : de andere voozdeelen / 't sy van Spanen / koopmanschappen / 't sy van Provland of Ammonitie ten Oorlog / en honderd andere noodzakelykheden / konnen die schade meer als dubbeld vergoeden. Nog onlangs sag men Philippus de Wyfde ober Zee gaan / om de onlusten / die tot Napels geresen waren te stillen / en sig van de possessie van dat Koningryk te verscekeren : maar noit hebbe ik gehoord / dat hy'er soo gzoote sommen van daan heeft gebragt / maar

Spaanse Nederlanden de Monarchie tot een last sijn.

't Welk met veele en kragtige redenen wordte tegengesproken.

Als medeten opsigt van Milanen, Napels, &c.

382 Nieuwe Historische Reisbeschrijvinge van
wel / dat de Napolitanen hem met Volk / en andere noodzakelykhe-
den / hebben bygestaan ; en ten minsten / dat hy van die kant nu niets
te vreesen heeft.

Hoe veel
Spanjen
aan de be-
houde van
de West-
indien ge-
legen is.

Maar boven alle andere Landen en Koninkrijken / die tot de Kroon
van Spanjen behooren / moet deselve sig aan de behoudenis van de
Spaanse Westindien laten gelegen sijn : om dat dese genoegzaam de re-
nigste Syngader sijn / uit de welke / sekerd desselfs ontdekkinge / soo
veel rykdommen na Spanjen / en elders / sijn voort gestroomd ; en
wiens lebendigmakende krachten dese zieltoogende Monarchie tot hier
toe hebben in wesen gehouden.

Wat voor-
deelen
Spanjen
uit deselve
trekt, niet
tegen-
staande de
abuïsen
die daar
omtrent
begaan
worde n.

Wel is waar / dat hier in groote / en by na ongelooftijke misslagen
begaan worden / dat den Koning elendiglijk van sijn eigen onderda-
nen word bedrogen / en dat vzeemdelingen dikwils met het grootste en
beste gedeelte van dese rykdommen doozgaan / als op sijn plaats wyl-
loopig van ons is aangewesen. Maar dit alles en betet niet / dat de
geseide Landen niet van den grootsten dienst en noodzakelykheid voort
Spanjen sijn. Want hoe swakker een lichaam is / hoe meer verster-
kinge en krachtiger boedsel het selve van nooden heeft ; insonderheid
wannere het dooz een langdurende siekte is uitgeteerd. Nu kan nie-
mand ontkennen / of het is met Spanjen in allen deelen so gelegen. Wat
raad dan / indien hem dese eenige toeblygt word afgesneden ! Gese-
dan / dat hier groote abuïsen sijn ingesloopen / en dat'er den Koning
oneindig meer uittrekken kon / indien deseibe verholpen wierden : soo
is en blijft het nogtans een constante waarheid / dat selfs dit geringe
overschot bequaam is / om / beter als enig ander middel / de verba-
len krachten van dit Koninkryk te herstellen. Den Koning 't is waar /
word merkelyk gefraudeert / de vzeemdelingen selfs gaan met een groot
gedeelte dooz ; en eben wel kan men niet ontkennen / dat'er een aan-
merkelyke somme directelyk van in des Konings Koffers komt. Daer
en boven is het ook niet al verlooren / wat daar van in handen van
particulieren komt / of hangen blijft. De Ingesetenen baren'er by
provisie wel van / en een ieder trekt'er sijn voortdeel uit / na dat hy sel-
ver of aan de reederie particepsert / of andere / die van een minder ver-
mogen sijn / van hem ahangen. Hier van daan is het / dat so dik-
wils als soo een Doot tot Cadix komt te arriveren / gansch Spanjen
met een algemeene vzeugd is ingenomen. Dit nu kan niet anders
als tot merkelyk voortdeel van den Koning strekken. Want indien de
onderdanen welbaren / so synse soo veel te meer in staat / en ook te ge-
williger / om de lasten van het Algemeen te helpen dragen / en na exi-
gentie van saken tot desselfs welwesen te contribueren. En sekerlyk /
indien den Koning van Spanjen eens het geheim had uitgebonden /
om de misgzuiken / die sekerd de tijden van Philippus de Tweede / dooz
de lachertigheid der nabolgende Regeringen / sijn ingesloopen / te ver-
beeteren / men soude wel haast gewaart worden / wat veranderinge
het selve / omtrent den staat der Finantien / in Spanjen soude toebren-
gen.

Hoe de
geseide
misslagen
te verbe-
teren.

gen. Komt Kareel de Derde het werk te boven / en is den Hemel hem soo gunstig / dat hy dit middel ter bequamer tyd en plaatse weet te appliceren; syn trouwhertige Geallieerden / die soo veel tot syn advance-ment en glorie opsetten / souden'er heden of morgen seer wenschelijke en prijswaardige Brugten van konnen trekken: blyst Philippus de Wyf- de in tegendeel in possessie / en leerd hy'er het regte gebruik van ma-ken / soo sullen'er de uitwerksefen te schadelijker en te geboeliger van booz syn tegenstanders sijn.

Chang bereyscht de oorde / dat wy wat nader toetreden / en aanwif- sen / waar in eygentlyk de sterkte en swakhed van Spanjen selbe / dat is / van die Landen en Koningrijken / die tegenwoordig onder de naam van Spanjen bekent sijn / gelegen is. Om hier van na bebindinge van saken te spreken / soo segge / dat de voornaamste sterkte van het Koningrijk van Spanjen / eigentlyk bestaat in de selfs voordeelige ge-legenheid. Want Spanjen aan alle kanten rondom inde Zee leggen- de / uitgesonderd aan dat gedeelte / daar het dooz het Pyreneesche Ge-bergte van Frankryk gescheiden word; soo bestaat dus verre sijn sterkte in de selfs ongenaakbaarheid. 't Is waar / dat dit ten opzicht van Portugaal geen plaats soude hebben / alsoo dit Koningryk in de Sta-ten van den Koning van Spanjen is in geslooten / behalven dat het langs sijn Kusten soo wel als de andere / dooz den Oceaan bespoeld word; en dat bygevolge dit Koningryk seer bequaam sou sijn / om daar van daan Spanjen gzoote onheilen toe te brengen; wanneer het selbe / als te- genwoordig / dooz uitwendige Mogentheden wter bygestaan: Want buiten dat sou het selbe niet in staat sijn / om Spanjen gzootten afbreuk te doen. Selfs meene ik evident te sijn / dat Portugaal niet in staat is / om de t'samengevoegde krachten van Spanjen tegen te staan / wanneer het dooz geen uitheemse Mogentheid geholpen wierd: soo dat in diergelijken voorval Portugaal meer booz Spanjen / als Spanjen / 't welk soo veel gzooter en machtiger is / booz Portugaal te vreesen heeft.

Dit bleek noit klaarder / als in den laastten Oorlog tusschen Spanjen en Portugaal / na dat de Portugiesen het jok der Spanjaarden afge-woypen / en den Hertog van Braganca tot haar Koning verkoren had- den: waar in de saken tot die extremitet gekomen waren / datse seker- lyk weer onder het selbe hadden moeten bukken / ten waarse dooz Frankryk en Engeland waren bygestaan. Voegd hier by / dat Span- jen in die tyd nog tegen de Nederlanden oorlogde / dat Catalonien van het selbe was afgeballen / en dat sijn krachten bygevolge aan meer als eene plaats verdeeld waren: sijnde dit onder anderen ook de reden / dat Spanjen eerst met de Nederlanden / en naderhand met Frankryk vzeede socht te maken / om de handen soo veel te ruimer te hebben / en Portugaal te cer onder sijn geweld te brengen: het welke na alle ap- parentie haar ook niet gemanqueert sou hebben / ten waar de geselde Mogentheden de Portugiesen op allerhande wyse hadden bygestaan.

Niet

Voor- naamste- sterkte van Spanjen, bestaat in de selfs voordeeli- ge gele- genheid.

Wat daar- omrent, ten opsigt van Por- tugaal, staat aan- te merken.

Spanjen: veel als: tigger als Portngaal.

In welken Oorlog: den ver- maarden Schom- berg der Geallieer- den geko- ten heeft.

Waarom
Portugaal
tegen-
woordig
de partie
der Geal-
lieerden
gekofen
heeft.

Van hoe
grooten
gewicht dit
felve in de
tegen-
woordige
tyden is.

Waarom
een vyan-
delijk Le-
ger soo
qualijk in
Spanjen
poff kan
houden.

Swakheid
in Spanjen
hoe door
andere ge-
holpen
word.

Miet dat ik dit zegge / om daar door de krachten van Spanjen breed uit te meeten; maar alleen om aan te toonen / wat het selve sou vermogen in regarde van Portugaal: anderfins blyft van selve / dat dese Monarchie nauwelijks een schaduw heeft van sijn voozgaande Moogentheid: het welke dan ook de reeden is / dat Portugaal tegenwoordig de party der Geallieerden gekoofen heeft / uit breefe / dat Spanjen met Dzyankryk vereenigd synde / sijn pretenfien op Portugaal niet te eer sou doen herleben; in hoedanigen geballe het te beswaartlyker sijn soude / om tegens die twee Moogentheden het hoofd te bieden / daar men te voren werks genoeg vond / om eene van die beide tegen te slaan. Want of wel Engeland en Holland als dan niet na souden laten / om Portugal by te staan; so souden'er misschien soo groote bynderpalen tusschen beiden konnen komen / dat men just niet altijd in staat / of ook in die gesteldheden was / dat soodanigen onderstand van het gewenschte effect sou sijn; alsoo niet te presumeren is / dat diergelijks conjuncturen / soo als de tegenwoordige sijn / sig haast weer sullen openbaren. Dit altoos is seker / dat Dzyankryk geen grooter dibersie gemaakt / nog grooter beletfelen / tot het boozsetten van sijn deffinen / konnen gegeven worden / als de tegenwoordige aan de zyde van Portugaal. De reeden is dese / om dat men nieuwers als daar een voet aan Land kan setten / om Spanjen te broozolgen / of aan te doen: soo beswaartlyk is het / van wegen de voozschyeben gelegenheid / om aant dat Land te komen; en daer gekomen synde / plaats te houden. Wy werten / wat'er nog onlang omicrent Cadix en Bigos is boozgeballen; en de geschiedenissen der boozleden tyden lederen ons niet / dat men wel meermalen tot Cadix en elders heeft post gebat / maar dat manse noit herse konnen mainteneren; en dit leverd al weer een bewijs uit van de sterckte van dit Land / ten opsichte van deffels gelegenheid.

Vraagt iemand / waarom men soodanige plaatsen niet heeft ingehouden? Ik antwoozde / dat het aan de rene sijde de dapperheid der Inwoonderen / en aan de andere het gebrek van noodfakelyke leefscogt / moet worden toegeschyeben. 't Is wat te seggen in een byandlyk Land te subsistieren / daar men dagelijks van alle kanten word aangeballen / en daar den toevoer van alle noodfakelyke levensmiddelen verhinderd word. Met een woord / hoe swak dat Spanjen booz de rest in andere opsichten sou mogen wesen / soo is het nochtans van binnen altijd sterk genoeg geweest / om sig tegen Aitheids geweld te beschermen. Ja sijn eigen swakheid heeft hem somtyds tot een stercke verstrekt; om dat sijn Buitenlandse Staten voozgaans door Buitenlandse Magten sijn beschermd geweest / en dat een uitwendigen byand selven in Spanjen het nodige vond / om niet een Leger / hoedanig tot het vermistieren van so veel Landen noodig was / te subsistieren. De overstromende Sibieren / stelle Gebergten / ontoegankelike Steenklippen / verre en uitgestrekte Wildernissen / langs welke nauwelijks een Kersiger laas staan een Leger passieren kan / konnen mede als soo veel sterkten van Spanjen worden

aangemerkt. Het Pyreneesche Gebergte / 't welk Spanjen dus ver-
re tot een boozmuur tegen Frankryk gestrekt heeft / kan ons van dese
waarheid alleen een genoegsame verbeeldinge geben.

Belangende nu de interessen van Spanjen / deselve moeten tegen-
woordig heel anders als booz desen worden aangemerkt. Booz desen
had Spanjen geen grooter nog machtiger byand / als Frankryk / niet
alleen om dat de interessen soo strydig waren / maar ook booznamet-
lyk / om dat haer niemand soo na / als Frankryk / gelegen was /
konnende haer soo wel te Lande / als ter Zee bespyngen / en schade
doen / als blykt uit de Oorzogen van het Roussillon / en Cataloalen;
die daarom ook tot allen tyden meer als eenige andere van de Span-
jaarden sijn geappzehendeert geweest. Tegenwoordig schynd dat el-
genste Frankryk / de grootste stut en steunsel van de Spaanse Monarchie
te sijn.

Dit nu soude ons een ruim veld / en een amppele stoffe konnen ver-
schaffen / om van de veranderinge / booz het oberlyden van Carel de
Tweede / boozgeballen / wylloopig te spreekken; maar alsoo dit van
andere reeds meer als overvloedig gedaan is / soo sullen wy ons daer
mee niet ophouden / maar alleen aantwysen / waar in het interesse van
Spanjen / na dat het selve nu een gansch andere gedaante bekomen
heeft / tegenwoordig ten opsichte van Frankryk gelegen is.

Philippus de Dysoe dan tot de Successie van de Spaanse Monarchie
gekomen synde; met hoedanigen tytel van recht of onrecht / laat ik
andere ondersoeken; soo kon het selve niet anders als groote verande-
ringen / omtrent de interessen van dese twee Koningryken / toebren-
gen. Want 't sy dat den Koning van Frankryk uit genegenheid tot sijn
kleinsoon / of uit insigten van eigen boozdeel / heerschfugt / of iets an-
ders / 't welk het gemoet van een trots en eersugtig Dozt kan gaande
maken / betwogen werd: soo en konde hy niet anders als sijn protectie
aan de geselde Monarchie / of aan sijn Kleinsoon / en die van sijnen
aanhang / verleenen.

Wy hebben in de naast boozgaande reutwe verscheide revolutionen ge-
sien; maar geene die soo aanmerkelijk was / als dese tegenwoordige.
Twee Koningryken / die eruiwen lang achter den anderen / malkan-
ders verders gefocht hebben: twee Natien die met haar eerste moeder-
melk / den wederzydsen haat hebben ingesogen / en van so strydige hoeda-
nigheden sijn / als in de wereld bedacht kan worden / soodanig met den
anderen te sien vereenigd / datse als eene Natie schynen uit te maken;
en die wat meer is / genoegzaam onder een Hoofd bestierd word; is
iets / waar van de Historien nauwelijks de weerga toonen sullen / en
't geen de nakomelingen tot verwonderinge strekken moet. En wie
twyfeld / dat onder soo grooten saak / een groot geheim verhozen is.
Frankryk en den Keiser deden elk haer best / om haer partie te doen
gelden / wanneer se sagen / dat de hoope verdwonen was / van dat 'er
uit Carel de Tweede een erfgenaam sou voortkomen. Den Keiser

wel de meeste apparentie te hebben / om in sijn onderneming te reussere-
 ren; ten deele / om dat hy uit dien selven Stam was voortgesprooten;
 ten deele / om dat men aan de zyde van Frankryk / soo dikwils en soo
 solemneel van alle aanspraak tot de Monarchie van Spanjen/gerenun-
 tieert had; om niet te spreken van de gedurige onlusten; dan met het
 wegnemen van een groot gedeelte van de Nederlanden; dan met het
 bystaan der Portugiesen; dan met het stijven van den oproer in Cata-
 lonien. Seis twyffle ik / of men het maken van dat berugte Trac-
 taat van Verdeeling niet wel op dese reekeninge sou mogen setten: een
 sake die met sulken afkeer van de Spanjaarden is aangesien / dat alle
 de Hoven van Europa / van de ernstige klagen / die daar oer by
 haar gedaen wierden / geweerghald hebben. En egter siet men / dat
 Frankryk / met uitsluitinge van alle andere / tot sijn eindelike booz-
 nemen gekomen is.

De naaste
 oorzaak
 van desel-
 ve het
 Tractaat
 van verde-
 ling.

't Welk
 met ver-
 scheiden
 reden na-
 der word
 aange-
 toond.

Berscheide menschen hebben berscheide reeden soeken te geben; een
 ieder na sijn passie / of na sijn sinnelykheid. My aangaande / ik ben
 altijd van gedachten geweest / dat 'er het geseide Tractaat van verdee-
 ling een van de booznaamste oorzaken van is geweest; het welke op de
 naerbolgende wyse van my begrepen wierd.

Dit Tractaat was gemaakt tussen Frankryk / Engeland en Holland /
 en ieder van dese Magentheden had 'er sijn bysondere oogmercken in.
 Engeland en Holland sochten Frankryk aan de ecne zyde te verplichten;
 met het selve eenige Landschappen toe te leggen van een Monar-
 chie / waar op het ingeolge van de gedane renuntiatien geen aan-
 spraak had; aan de andere sochtens daar dooz te beletten / dat
 niet te veel Saten onder een hoofd mogten vereenigd worden: soo wan-
 neer Carol de Tweede in fabeur van het Huis van Oostenryk quam
 te disponeren. Maar boven alle was dese verdeeling so gemaakt /
 dat haar sulder Barriere / diese tot hier toe tegen Frankryk gehad
 hadden / ongeschonden bleef. Zy hadden uit de conduite / dug verre
 by Frankryk onderhouden / genoegsaam konnen sien / insonderheid
 uit het gepasserde / ten opzicht van de Spaanse Nederlanden / dat
 Frankryk sig aan de geseide Renuntiatien / hoe veel 'er ook souden mo-
 gen wesen / weinig slooten soude / indien hy eens by 't overlijden van
 Carol de Tweede wierd dooz by gegaan: Maar dat hy ter contrarie al
 sijn krachten soude inspannen / die eyses ten boozschreuen einde op de
 been gehouden wierden / om dooz geweld van Wapenen een effens
 in besit te nemen / waar van hy dooz het regt was uitslooten. Dit
 nu kon niet anders als een hebige Oorlogsbamme op 't nieuwt in Eu-
 ropa ontsteeken; van welke men oer lange een gansch regtvaardigen
 afkeer had. Men consenteerde dan in een minder quoad / om
 grooter onheilen dooz te komen; dat is / men leide den Koning van
 Frankryk sommige considerabele gedeeltens van de Monarchie van
 Spanjen toe / omme te beletten dat hy na het geheel niet tasten sou.
 En of wel dese gedeelten / soo als wy weeten / considerabel genoeg in
 sig selven waren / en dat 'er de macht van Frankryk niet weinig dooz
 ver-

vermeerderd sou sijn geworden: soo konde het selve nogtans soo grooten schade aan Engeland en Holland niet toebzengen; eensdeels / om dat dese Landen verre van de hand gelegen waren; ten tweeden / om dat haar gemeene Barriere in sijn geheel / en ongeschonden bleef.

Maar wat'er van alle dese oogmerken / ten opzigt van Engeland en Holland sou mogen wesen / soo was D'ankrijk die gene / die'er het meeste / ja genoegzaam het eenigste voordeel van trekken kon. Want het sp dat die Tractaat van Verdeeling van den Keiser aangenomen / of verworpen wierd / soo kon dog D'ankrijk ten eenemaal gerust en versekerd sijn / dat hy het volkomen effect van het gecontracteerde genieten sou; om dat noch Spanjen / noch den Keiser selve / niet in staat souden sijn geweest / om hem / die dooz de machten van Engeland in Holland wierd bygestaan / het selve met eenige nadruk te betwisten. Ook was het alles winst / wat hem uit desen hoofde wierd toegeboort; en noch te considerabeler / hoe krachtiger hy / dooz meergemelte Renuntiatien / van alle hoope was uitgesloten.

D'ankrijk dan voer'er onwedersprekelijk het best by / en kon in alle heiligheid aannemen / alles wat hem uit desen hoofde van Engeland en Holland wierd aangeboden.

Maar wat baten dog alle voordeelen / wanneer'er een Kroon / wanneer'er een Koningrijk / ja wanneer'er en gansche Monarchie te winnen is! Si jus violandum est, regnandi causa violandum est, Ceteris pietatem colas; was eertijds het woord van eenen die niet minder heerschsugtig / als Lodewijk de Veertiende / was. 't Was voor D'ankrijk niet genoeg / soo considerabele voordeelen / by dit Tractaat / bedongen te hebben: sijn heerschsugt ging so verre / dat de uitkomst heeft doen sien / dat hy dit Tractaat / maar alleen pro forma schijnt gemaakt te hebben; 't sp om sich selven / in omnem eventum, in veiligheid te stellen; 't sp om sijn ware oogmerken hier onder te beeter te verbergen. Want waar toe anders soo veel moeiten / dooz Monsieur de Harcourt / en andere vertrouwelingen / aan 't Hof van Spanjen aangewend / om een half zieltogenden Koning te bewegen / ten einde hy in faueur van de kinderen van D'ankrijk sou disponeren? 't Is licht te begripen wat bleyete en konstgrypen daar omtrent sijn in 't werk gestelt: wat moeste men heeft gebaan / om den Cardinaal Porto Carrero in te winnen: wat beweegreden dese Gepurperde Staatkundige heeft weten by te bzengen: wat vermogen die op het swakke vermoed van een sterbenden Koning / die tot superstitie toe Godbzugtig was / gehad hebben: als sijnde altemaal dingen / waar van de dzevige onderbindinge ons de uitwerkinge heeft bekend gemaakt.

Chans wierd'er geen Tractaat van Verdeeling meer in consideratie genomen; men lagte met alles wat in het selve / aangaande eenige Verdeeling was over een gekomen: het Testament van Carel de Tweede moest stand grijpen / en de Spaanse Monarchie in sijn geheel / en ongeschonden blijven.

Als mede, hoe Vrankrijk daar by het grootste voordeel had.

Die egter met het selve niet te vreden is.

Maar sijn best doed, om de geheele Successie op sig te brengen.

Waar na dit Tractaat van hem verworpen werd.

Wat de Spanjaarden, om dit te doen bewogen heeft.

Ik verwondere my in geen en deele / dat Lodewijk de Dertiende so danigen weg heeft ingeslagen; ter contrarie soude ik my verwonderen / dat hy het niet gedaan hadde: soo eigen is so danigen maniere van doen aan desen Doyst / en aan alle die gene die van den selben imboyst sijn. Maar 't geen myn verwonderinge gaande maakt / is / wat doch de Spanjaarden bewogen heeft; om in dese een directie te houden / so strydig met het gene men tot hier toe van desen Landoord heeft sien practiseren.

Indien het my geoorloofd was / myn geboelen dies aangaande regt uit te seggen / ik soude als nog van gedachten sijn; dat 'er het boozscheve Tractaat van Verdeelinghe de voornaamste oorzaak van was.

Voor eerst den afkeer die te gen Verdeelinghe hadden.

Dit bleek uit de Remonstrantien / die den Marquis de Canales, en andere Ministers van Spanjen / in Engeland / en elders deden; waar in se de hatelikeit van gemelte Verdeelinghe niet hatelijk genoeg wisten uit te beelden: tot een bewijs hoe seer haar de geseide saak tegen de boyst moest sijn / en wat wonderlijken afkeer sy van deselve hadden opgevat.

De vrage was nu / op hoedanigen wyse soo grooten ongemak was booz te komen? Derhalven moestense tot een van beiden besluten; of Frankrijk tot erfgenaam van de Monarchie van Spanjen te institueren; of het Tractaat van Verdeelinghe te sien standgrypen / en haar Monarchie op so danigen wyse te sien de membreren / als in het selbe wierd boozgeseid. Want wat raad / om hier in te boozsien / tegen de t'samengeboegde magten / der drie vermogenste Staten van het Christenryk.

Dit nu was een onberdzagelyke saak booz den Spaanschen Landoord; die sig eer sou laten in duisend stukken kappen / als van sijn glorie en laetdunkendheid in 't minste gedeelte af te staan.

Hier by quamen de gebruyge opstookkerpen van Frankrijk; die dit alles op het breedste wist uit te meeten; die aan de eene spde sijn gepretendeerde regt / aan de andere sijn getwilligheid en vermogen te toonde / om den luster van de Spaanse Monarchie in sijn geheel te houden / die andersins sekerlyk sou te gronde en verlooten gaan.

Wordende in dese gedagte niet weinig door Frankrijk opgestoot. Ten tweden, om datse geen ander middel sagen, het geleiende ongemak te voorkoemen. Frankrijk

Ik besluite dan uit dit alles / dat voornamentlyk eigen glorie / en de vreesse van meergemelte onheilen; gevoegd by sommige boozdeelen / die 'er die gene van getrokken hebben / die het meeste betwint van saken hadden; de reden geweest sijn / die de Spanjaarden bewogen hebben / om / ingevolge van het Testament van Carel de Tweede / een Prins van Frankrijk tot haar Koning te roepen; want de reden die wylen haar Koning daar toe bewogen hebben / sijn misschien al te teer / om hier ter plaatse nader verhandeld te worden.

't Geen my in dese gedachten noch nader bevestigd is / dat 'er by na geen Staat nog Koningryk in de wereld is / daer Spanjen in tyden van Dzeede meer van te hopen / en in tijden van Oorlog meer van te vreesen had / als van dit Koningryk. Insonderheid heeft dit laatste gebleeken in de Oorlogen / die dese twee Koningryken / in dese latere tyden /

in Catalonien/ en elders met malkanderen geboerd hebben / tot soo verre dat Don Louis de Haro , na 't sluiten van de Pyreneesche Dreede/ waar by Spanjen het Rouffillon aan Frankryk af moest staan/ gesegd sou hebben; dat Spanjen tegenwoordig behouden was, 't welk andersins ontwyffelyk sou sijn verlooren geweest. De reden hier van is/ dat Frankryk immediaat aan Spanjen gienst/ en daarom ook na tijds gelegenheid het selve altijd te Lande/ of bespzingen/ of bystaan kan: het welke van geen ander Land/ of Koningryk gesegd kan worden. Daar en boven heeft Frankryk tegenwoordig sijn handen/ reeds soo diep in het herte van Spanjen/ in de Nederlanden/ en in het Milaannees/ geslagen/ dat ik niet en weet hoe de Spanjaarden van besen gepretendeerden bystand sullen ontslagen worden/ en de geseide Landen weer uit sijn geweld krijgen: ten waerse na't voorbeeld der Engelses/ sig by dese gunstige gelegenheid aande syde van Carcl de Berde boegden/ en so doende sig selven van een gedzigtde Slavernye ende Geallieerde van een rechtveerdige byrese onthisten. En dit sou/ na mijnbeste wetenschap/ ook wel het eenigste middel sijn/ om vande tegenwoordige expeditie een gelukkigen uitslag te verwagten. Want sig te willen verbeelden/ een Natie/ als de Spaanse/ door kragt van Wapenen te overheeren/ terwylse door de macht van Frankryk word bygestaan/ of om better te seggen/ terwylse sig aan deselve onderwerpt/ en van die eigenste sentimenten is/ is iets/ 't welk na de tegenwoordige gesteldheid van saken/ een absolute onmogelykheid schynd in te sluiten. Hoe swak een Natie in sig selven is/ sos vindse doorzgaans middelen genoeg/ om sig tegen uitwendige aanbullen beilig te stellen/ en het jok van een gewelddenaar af te werpen: wordende het eene en het ander van dese dingen te vergeefs verwacht/ soo lange'er geen algemeen en eenparig besluit voor een van beiden genomen is.

Tegegenwoordig staat ons nog te onderzoeken/ hoe Spanjen sich gedraagt/ ten opzigt van andere Staten en Koningryken/ als die/ waar van wy dus verre gesproken hebben/ en wat voordeelen/ of schade/ het van deselve te verwagten heeft.

Dit Koningryk dan legt recht tegen over Barbaryen/ en is'er ten Zuiden maar alleen/ door de Straat van Gibaltar/ van afgeschelden: sijnde dit ook de reden/ waarom de Mooren het selve in boozeden tijden soo gemakkelijck invaderen konden/ als ter gelegener plaats van ons is aangewisen. Tegegenwoordig heeft Spanjen diergelijcke onheilen van dese kant niet te vreesen/ om dat de krachten der Mooren/ zederd het verlies van Granada/ en haaz totale ondergangh in Spanjen/ soodanig gebrooken sijn/ dat haar die lust niet ligt weer overkomen sal. Een haarblijkelijck bewijs van haar luider swakheid/ is datse het vermogen niet hebben/ om zederd een reeks van soo veel jaren het eenige Ceuta te herwinnen. Daar en boven besit Spanjen/ behalven het boozschyben Ceuta/ nog verscheiden vastigheden op de kust van Barbaryen/ als Penon de Velez/ Oran/ en Melilla. An-

is bequaam, om Spanjen het grootste leed te doen

Het eenige dat'er in dese gelegenheid voor Spanjen te doen sou sijn.

En waar van het ganse succes van de tegenwoordige expeditie schynd af te hangen.

Hoe Spanjen sich gedraagt tegen andere Staten en Koningryken, als namentlijck.

Tegen Barbaryen

Dien het boven dien nog Tunis / en Algiers besat / het sou niet anders als te veeter sijn. Egter en is de schade / die uit dese Hoofnesten gedaen woerd / soo groot booz Spanjen selve niet / als wel booz andere Natien / die op Spanjen / Italien / en Turkpen handelen ; om dat de Spanjaarden selve so grooten Zeebaard op de geseide plaatsen niet hebben ; en ook haar eigen waren selden na andere gedeelten van Europa brengen : Wordende die doozgaans booz andere / als namentlijk dooz de Engelse / Hollanders / en Franse / by haar afgehaald / om dat sy selve ofte traag / of te onvermogen sijn.

Tegen
den Turk

Sicilien en Sardinien / van gelijken het Koninkrijk van Napels / souden wel niet ongelegen booz den Turk sijn ; ebenwel is den Turk uit desen hoofde niet veel te vreesen : niet alleen om dat de Zee tussen beiden en de wederzijfse Staten van malkanderen scheid ; waar ober men dan niet licht een vbandlijk Leger brengen kan / bequaam om sulke Landen te conquesteren ; maar ook om dat een vbandlijk Leger / al was dat het selve al had post gevat / den toevoer ligt te water kan worden afgesneden. Waar by nog komt / dat in sodanigen geballe / alle de Staten van Italien sig aan de zijde van den Koning van Spanjen souden voegen / om desen algemeenen vband van hare grenzen af te houden : als wanneer het den Turk sekerlyk te quaad sou krygen : als onder anderen in die hermaarde Slag van Lepanto gebleken is.

Tegen de
Staten van
Italien, en

Dooz de Staten van Italien heeft Spanjen niet seer te vreesen / om dat het selve tot hier toe booz een vaste maxime gehouden heeft / den zijde in Italien te onderhouden / om Frankrijk geen occasie te geben / van sig daar in te komen nestelen. Van gelijken is het onderhouden van desen zijde ook het booznaamste oogmerk van alle Italiaanse Staten. Ook is het volkomen seker / dat / indien Spanjen iets meer in dat geweest sou willen na sig trekken / als het selve tegenwoozdig daar besit / niet alleen alle de Staten van Italien sig daar tegen aan souden kanten : maar ook Frankrijk selve sou in boozleden tyden noit gemanqueert hebben / van haar tot het bereiken van het boozschreven oogmerk by te staan : Selsz twijffele ik / of Frankrijk daar tegenwoozdig wel al te verre sou durven gaan / uit vrees van haar tot jalousie te verwekken / en soo doende nog meer vbanden op den hals te halen.

Insonder-
heid tegen
den Paus.

Belangende nu den Paus in 't bysonder / die booz een van de eerste Staten van Italien moet worden aangefien / deselve sou misschien wel stryd op het Koninkrijk van Napels hebben ; te meer om dat Spanjen het selve van hem ten leen besit / en dat hy daar booz het soo genaamde Reeschap niet weinig bereyken sou : maar de kragten ontbreken hem / om sulken booznemen uit te voeren ; andersins was 'er noit beter occasie toe geweest / als de tegenwoozdige. Ook souden de andere Staten van Italien het selve niet met geen goede oogten aan konnen sien / als niet begeerende / dat de Staf van Sint Pieter sich soo verre uit sou strekken. Behalven dat de Pauselijke Heben meer bedagt sijn / op de lesse van het Evangelium / om sig in tijds vzienden met

met den onrechtvaardigen Mammon te maken / dat is / een goede somme constanten / uit de kerckelyke inkomsten / op te doen / en tegen tyden van nood te bewaren / als penningen / tot het boeren van een hachelijken Oorlog / uit te schieten. En vermits Spanjen / tot het bereiken van sijn oogmerken / altijd seer dienstig heeft geagt / sig vooz den pberigften Beschermmer van den Pausselyken Godsdienst uit te geven / hebbende daarom ook by uitsteekendheid den naam van Catholyke verkregen; en dat den Paus sijn vooznemen merckelyk bezodderen / of verhinderen kan / na dat hy hem wel of qualijk genegen is; soo is hy boven dien ook op alle middelen bedagt / om den Heiligen Vader gedurig op sijn syde te hebben: niet alleen vooz soo verre als hy een groot Prins in Italien is / maar ook vooz soo verre als hy het Koninklyke Hoofst / en Algemeene Vader der Roomsche Kerke is / en bygevolge een groot geslag en invloed by alle soodanige Hoven heeft. Hier tegen heeft sich Frankryk vooz vesen gedurig aangekant / en in tegendeel het Hof van Rome aangewesen / dat het Spanjen / en het oberige Huis van Oostenryk / niet eens soo seer te doen wag / om de Religie vooz te staan / als wel om sig met de goederen der onderdrukte Protestanten te verrijken / om daar dooz tot den hoogsten top van een Opperste Monarchie te geraken / na welkers bekominge hy den Paus wel haast tot sijn Capellaan sou maken. 't Is apparent / dat Frankryk tegenwoordigh merckelyk van toon beranderd is / na dat de interessen van sijn Koninkryk / en dat van Spanjen een en deselve geworden sijn: Maar noch sekerder is het / dat den Paus niet liever siet / als dat de macht van dese twee Koninkryken in een behoorlyk even gewigt gehouden word: Mademaal hier dooz soo wel sijn oberige geslag / als eigen sekerheid / op 't meeste bezodderd word. Maar of de tegenwoordige conjuncturen van tijden en saken wel bequaam sijn / om'er sulken even wig in te binden / is iets / waar aan met duisend andere wel hertelyk soude twiffelen.

Wangaande Venetien; 't welk sekerlyk naast den Paus in consideratie komt; vermits het selve onwederspreekelyk tot sijn grootste oogmerk heeft / de Vyerde en Wyjheid van haren Staat / beneffens die van gansch Italien / te conferberen / soo heeft Spanjen van dese kant niet quaads te vreesen / soo lange het hem selve niet lust / iets schadelijks tegen de Venetianen te ondernemen. Selsf lege'er Venetien soo wel / als andere Staten van Italien / aangelegen / dat het Hertogdom van Milanen / aan Spanjen blijft / op dat het Frankryk niet tot een opene weg mocht stikken / om het oberige van Italien te vermeerderen / na dat hy dit gedeelte had opgesocht. Ook en geloof ik niet / dat Venetien / en andere Staten van Italien / garen sien souden / dat den Keiser meester van het selve werd; en dat om deselve reden die wy ten opsigte van Frankryk hebben aangemeekt: te weten / om dat se niet gedoogen konnen / dat een van dese twee Opperhoofden te magtig in Italien worden sou. En dit voordeel ik wel de voornaamste reden te

Tegen de
Venetia-
nen.

sijn/

zijn / dat meest alle de Italiaanse Staten / de tegenwoordige onlusten met sulken onderschilligheid hebben aangesien: behalven die gene / die niet in staat sijn geweest / om de overlasten / haar Landen / dooz de srydende Heerlegers / met dooztogten / als anderssins / aan gedaan / te kunnen afweeren: moettende in soodanigen gelegenheid de miadere doozgaans van de meerdere verdragen; sonder dat daar op by na eenige andere reflexie wojd gemaakt / als sijn klagten ter nauwer nood te hooren.

Tegen
Genua.

Van de vziendenschap van de Republyke van Genua / is Spanjen ten uittersten gelegen / om dat desen Staat soo geweldig veel tot de behoudnisse van het Milanees kan contribuieren. Wanneer dienvolgende dien berugten Andreas Doria in geeneerhaude maniere wilde gebogen / dat Keiser Karel de Vyfde / dooz het opbouwen van een Citadelle / dese Stad het Spaanse geweld onderwerpen sou / soo bedagten de Spanjaarden een ander middel / om deselve aan haar belangens vast te maken: ontleenende van de Genuesen considerabele geldsommen / en deselve daar en tegen sommige inkomsten van den Koning van Spanjen verpandende. Daar en boven hebben de Spanjaarden sig in den jare 1602. van de Stad / en het Marquisaat van Final / meester gemaakt / ten westen van Genua op die eigenste kust gelegen; ten einde het nu niet meer in de magt der Genuesen alleen sou gelegen sijn / om den Staat van Milaan te water te ontfetten: hebbende de meenigvuldige transporten / die gedurende desen Oorlog in Itallen / derwaarts uit Frankryk / en elders sijn gedaan / genoegsaam doen sien / van hoe grooten aangelegenheid dese Stad / en het onderhoorige Marquisaat / ten desen opsigt was.

Tegen Sa-
voyen.

Spanjen had in voorszeden tijden gzoote reden / om sig aan de vziendenschap van Savoyen te laten gelegen sijn. Want soo dikwils desen Staat sig met Frankryk quam te voegen / soo moest het Milanees gebaar loopen / van dooz den selven te woorden aangedaan. Doch vermits het Savoyen ook seer schadelijk sijn soude / dat het geselbe Milanees dooz Frankryk vermeersterd wierd / om dat het dan by na aan alle kanten in de Staten van Frankryk sou wesen ingeslooten; soo viel het Spanjen niet swaar / de vziendenschap met desen Staat te onderhouden. Sels heeft men in dese tijden gesien / hoe veel Frankryk en Spanjen met malkander / sig uit die eigenste insigten / aan de vziendenschap van desen Hertog hebben laten gelegen sijn: te werten / om dooz middel van desselvs Staten / de communicatie met het Milanees open te houden / wanneer het dooz den Keiser besprongen wierd / en sekerlyk / sonder dit middel / sou sijn verlooren geweest. Altoos dat desen Hertog het geluk heeft gehad / van uit dese insichten / sijn eene Dochter aan den Hertog van Bourgondien / en de andere aan den Koning van Spanjen / ten Houwelijk te befteden / is al te kennelyk / als het selve tot setwys anders / als tot bevestiging van het bovenstaande / te allegeren. Dit hoedanigen oogmerk nu den meergemelten Hertogh / niet

niet tegenstaande dit alles / de partij van dese sijn Schoonsonen heeft verlaten / en die van den Keiser aangenomen / het selve geloof ik dat ons den tijd nader sal ontdekken ; als mede wat schade of voordeelen hy by dese veranderinge vinden sal.

Florence / nog ook de andere Staten van Italien / sullen uit sich selven Spanjen niet beledigen ; maar ook sullen sy / soo veel in haar vermogen is / beletten ; en in geenerhande maniere gebogen / dat Spanjen iemand van de hare eenig leed toevoege.

Tegen
Florence.

Aan de vriendschap van Switserland is Spanjen in beelderhande opsigt gelegen ; ten deele wegens de behoudenis van het Hertogdom van Milanen. Maar vermits Switserland / wegens den Roomschen en Protestantien Godsdienst / als in twee'n verdeeld is : soo heeft Spanjen tot hier toe het meeste gehoor by de Roomsche gesinde / en Vrankryk by de Gereformeerde gebonden : welke swaargheid tegenwoordig na alle apparentie / sal wesen weg genomen / nadat die beide Koninkrijken maar voor een en het selve interest schijnen te sijn.

Tegen
Switserland.

Aan Holland / of de Vereenigde Nederlanden / heeft Spanjen tot op het sluiten van de Munsterse Dyeede / een Capitalen vband gehad : Maar sedert die tijden hebbense malkander by na gedurig / tegen de overmagt van Vrankryk / bygestaan. Spanjen / om dat het verlies der vereenigde Nederlanden / dat van de Spaanse onoverwinnelijck sou na sie sjeven : Holland / om de Barriere van de Spaanse Nederlanden / tegen Vrankrijk te bewaren / en te verhoeden / dat de magten van dit Koninkrijk / die alreets tot sulken hoogte gestiegerd waren / niet nog grooter op de ruinen van die van Spanjen wierden. Dit segge ik / heeft geduurd tot op de laatste revolutie / die in Spanjen is voorgeballen ; als wanneer den Staat der vereenigde Nederlanden sich noodsaakte bond / sijn kragten by die van Engeland / en den Keiser te voegen : om gesamentlijk de schadelijke gevolgen / die uit het vereenigen van twee sulke magtige Koninkrijken / waren te verwagten / te verhoeden / en sig selven tegen dit alles in veiligheid te stellen.

Van gelyken tegen de Vereenigde Nederlanden.

Van de magt van Duitsland kon Spanjen voor desen / by na soo wel / als van sijn eigen disponeren ; voor soo verre het Pulz van Oostenrijk het brisier over deselve had. Ook en is het nog niet lang geleden / dat men de Standen van Duitsland heeft weeten te overvreden / datse de Garantie van den Bourgondischen krijgs op sijn namen ; hoopende Spanjen hier voor het Duitse Rijk altoos aan sijn belangen tegens Vrankrijk vast te maken : om dat'er nauwelijcks eenige daadlijkheden tusschen dese twee Kroonen konden voorvallen / sonder dat de gemelte krijgs daar in gewikkeld wierd. Maar sedert de laatste revolutie in Spanjen / waar van wy nu soo dikwils mentie hebben moeten maken / sijn dese saken met eenen soo veranderd / dat niet alleen den Keiser / maar ook het gansche Duitse Rijk / uitgesonderd de Keurvorsten van Sjeperen en Keulen / op het voorbeeld van den eersten wel verstaande van den Keiser / Vrankrijken Spanjen den Oorlog hebben aangekondigd.

Tegen
Duitsland.

En tegen
Engeland,
en de re-
den, waar-
om sig de-
se Magten
tegen-
woordig
by den an-
deren heb-
ben ge-
voegd.

Van Engeland diend ten naaften by het selve gesegd het geen wy van te vooren / ten opsigt van Holland / hebben aangemerkt: te wreten / dat Engeland sig tegen de hoogdrabende booznemens van Spanjen heeft aangekant / tot dat het selve Koninkrijk tot laagte gebracht was / dat het Engeland en Holland niet meer beschadigen kon / of immers tot dat hem de lust tot het opregten van een unibersele Monarchie was over gegaan. Naderhand wanneer se sagen / dat dese begeerte sterker in den Koning van Frankrijk begon te herleben / als oit in die van Spanjen / so hebben se federd dien tyd doozgaans de partie van Spanjen gehouden / niet so veel om Spanjen tegen de overmagt van Frankrijk te beschermen / als wel om te beletten / dat Frankrijk niet de ene of andere tyd daar van mogt pzevaleren / en by de eerste gelegenheid de beste / syn verderffelyke booznemens in 't werk stellen. En vermits 'er noit bequamer / als de tegenwoordige kan bedagt worden: soo hoeft men ook geen andere reden te bragen / waarom Engeland sig aan de zyde van den Keiser / en dessels Geallieerden heeft gevoegd. Want of wel elk van dese Oppermagten hier onder syn bysondere insigten heeft: den Keiser / om de Monarchie van Spanjen weer in het Rys van Oostenryk over te bzingen; Portugaal / om niet dooz Frankrijk en Spanjen overheerd te worden; Engeland en Holland / om haren Koophandel / op Spanjen / op de Levant / op Oost- en West-Indien te veiligen / en haar eigen Barriere te bewaren: soo is en blyft nogtans het algemeene oogmerk / dat Frankrijk in syn ondernemingen gestukt / het overwigt van syn vermogen binnen de palen van redelykheid gebracht / en waar 't mogelijk de gedagte van een unibersele Monarchie / soo wel in Lodewijk de Derctiende / als eertig in Philippus de Tweede / mogt worden uitgeroeld.

Besluit.

Dit was het / mijn Heer / dat ik H. Ed. van den tegenwoordigen toestand en gelegenheid van Spanjen had mee te deelen: gelijk ik dan syn oude gestalte ook niet vergeten heb. Ik hebbe in alles de nauwkeurigheid van een Ketsiger / de opregtigheid van een Historie-schryver / en de goede trouwe van een eertijk man / waar genomen. Mer dese hoedanigheden dwyffele ik niet / of ik sal het geluk hebben / van H. Ed. te behagen / en met sulken goeden hoope gewapend sijnde / sal ik met soo veel te meer blymoedigheid / de Historie van Portugaal beginnen / ter plaatse daar ik die van Spanjen gelaten hebben / terwylje ik ben en blyje /

MYN HEER, &c.

NIEUWE HISTORISCHE
REIS-BESCHRYVINGE
VAN
SPANJEN
EN
PORTUGAAL.
TWEEDE DEEL.

NIEUWE HISTORISCHE
REIS-BESCHRYVINGE

V A N

SPANJEN

E N

PORTUGAAL.

TWEEDE DEEL.

EERSTE BRIEF.

Behelsende een beschryvinge van het Koning-
rijk van PORTUGAAL in 't algemeen.

MYN HEER,

Et Eerste Deel van dese Historie / soo gunstig Inleidin-
by H. Ed. ontfangen sijnde; wat insigten sou- ge.
den my doen twyffelen / dat het tweede op een
andere wyse onthaald sou wozden? Want be-
halven dat aan de eene zyde volkomen verskerd
ben / dat hier in geen minder bysonderheden / als
in het eerste / sullen boozkomen; soo kan H. Ed.
aan de andere van gelijken vast stellen / dat om
deselbe naaktelyk te ontdekken / geen minder
moette van my is aangelwend.

'T is onnodig / op 't nieuw alle de swartgheden op te halen / die my Swarig-
in dese onderneminge noodzakelyk moesten te booz komen; genoeg is heden
het hier om-

4. Nieuwe Historische Reisbeschryvinge van

trent te
te ont-
moeten,
hoemen
die te bo-
ven
komt.

het zulks by de inlepdinge tot het Eerste Deel gedaan; nog beter dat
top deselve op alle plaatsen vermits hebben; en het beste van allen / dat
wyse telkens sijn te boven gekomen. Komende ons dit alles nu tot een
veilig middel dienen / om in dese nadere verhandelinge te voorspoedi-
ger voorz te gaan; de onnodige herhalingen te vermijden; en alles op die
selve oorde / in dit Deel ten opzigt van Portugaal te verhandelen / soo
als wy / in 't voorszgaande / ten opzigt van Spanjen gedaan hadden;
uitgesonderd dat dingen die in Portugaal en in Spanjen deselve waren/
niet weer behoeften herhaalt te worden / en dat men dies aangaande
sig alleenlyk refererde / tot dat wat in 't voorszgaande was aange-
merkt.

Beschry-
vinge
van Por-
tugaal.

Portugaal dan; voorz soo verre het van de andere Landen van Spanjen
onderscheiden is / en een bysonderen Staat op sig selven maakt / in
hoedanigen opzigt het tegenwoordig van ons word aangemerkt; is een
Koninkryk / gelegen in het wester gedeelte van Spanjen. Het begrypt
een gedeelte van het oude Lusitanien / of Hispania Lusitanica, en van het
Land der Baccartaanse Callathen; van al het welke wy in de Beschryp-
vinge van Spanjen gesproken hebben. Syn lengte word gerekend
op honderd en tien mylen / en sijn grootste breedte op vijftig van deselve
mylen. En niet tegenstaande het een van de kleinste Staten van Eu-
ropa is / en maaz een sesde deel van Spanjen uitmaakt; soo laat het
egter niet naa / om van gelphen een van de considerabelste te sijn / soo
ten opzigt van de goede gesteltheit van de lugt; en van de vrygtaaz-
heyt van het Land; als ten opzigt van desselfs goede gelegenheid / en
van den Hoophandel / die in alle gedeelten van de wereld gedreven word.
Ten Westen word het bepaad door den Atlantischen Oceaan; ten
Zyden door Andalustien; ten Oosten door het Koninkryk Leon en Cas-
tilien / en door het Spaanse Estramadura; en ten Noorden door Gal-
licien / waaz van het door de Rivièrre de Douro gescheiden is: Inboe-
gen dat het aan alle kanten uitgesonderd ten Westen / daaz het de vyve
en opene Zee heeft; in de Staten van den Koning van Spanjen is in-
geslooten.

Desselfs
grootte
en gele-
genheid.

Bepalin-
ge.

Naams
oor-
sprong.

Ter ik tot de nadere beschrypvinge van Portugaal overgaa / soo moet ik
ten opzigt van den oorsprong van syn naam / dit volgende aanmerken.
De oude Schrybers / naa 't getuigenis van Resendus / Bernazdi-
nus / Basconcellos / &c. hebben het selve noit anders gekend / als on-
der de naam van Lusitanien; en is men sekerd altijd seer verskillende
gewees / oer den oorsprong van syn tegenwoordige naam van Portugaal.
Sommige Spaanse Schrybers hebben gewild / dat den Keiser Cal-
lus Hostilius, die naam aan het selve sou gegegeven hebben / wanneer
hy na de Provincien van Spanjen overging: maaz dese dwalinge is
handtastelyk / om dat den gemelten Keiser / wtens regeringe van een kon-
ten duur gemeest is / die reise oft of dit ondernomen heeft.

Secker Schots Schryber heeft den oorsprong van die naam eenen
Gatel, eerste Prins of Hertog van Schotland / willen toeleggen: maaz
dit

dit geboelen is eben soo schots en ongegrond / als dat van Madot / in sijn tijd een berugt Prins van Wallis; welke de Engelse gewild hebben / dat honderden van jaren booz Christophorus Colombus / en Americus Vesputius / de soo genaamde Nieuwe Wereld ontdekt sou hebben : sijnde het een en 't ander van dese dingen eben belachelijk / en nergens anders om veronnen / als om die van sijnen Landaad een eere toe te leggen / die booz de minste waarschynlijkheid niet kan bewezen worden.

Het waarschynlijkste / en selfs het geloofwaardigste geboelen van allen dan is / dat Lusitanien sijn eerste naam van Lulus ontfangen heeft ; die ten tijde der Romenen in Spanjen geregeerd heeft ; en dat dit eigenste Lusitanien / of ten minsten een gedeelte van het selve / 't welk naderhand / en van latere Schrybers / Portugaal wierd genaamd / die laatste benaaminge aan de Gauloisen / een sekerere Franse Partij schuldig is : de welke van een togt uit het Hellige Land te rug gekomen / tot Porto, in de Provincie tusschen de Douro en Minho / aarland traden ; wozdende dese plaats derhalven niet onblijf / met een 't samen gezeld wozd / Porus Gallia genaamd : het welke soo veel als een Haven / of Colonie der Franken / seggen wil : een benaminge / die sedert die tijd aan het ganse Koninkrijk gegeven is. En komt my dit geboelen nog te geloofpker booz / om dat de Celten / mede een Franse Partij / in boozleden tyden sig by de Iberiers boegden ; van welke 't samenboeginge dese twee Partien / die van te vooren haaz bysondere namen van Celten en Iberiers gehad hadden / naderhand Celtiberiers genaamd wierden ; gelijk gansch Spanjen den naam van Celtiberien gegeven wierd / 't welk van te vooren / naa de eerste van dese Inwoonders / alleen met een enkel wozd Iberien wierd genaamd / als in de Beschryvinge van dat Koninkrijk wyloopiger van ons is aangewesen.

De lugt van Portugaal is / naa de gelegenheid van het Land / byz getempert : komende het selve booz een groot gedeelte van de weste winden / die het selve uit der Zee ontfangt / booz dien het in sijn lengte / die / gelijk wy gesegt hebben / ober de honderden tien mylen is / en van Galicien tot Andalusien gaat / onophoudelijk booz den Westerschen Oceaan bespoeld / ende bebogtgd wozd. De booz tijd is 'er aangenaam / den Herfst niet onbermakelijk ; en indien 'er des Somers een groote hitte geboeld wozd / soo is de selve nogtans soo gesadig niet / als in andere plaatsen van Spanjen ; maaz de Winter is 'er het aller ongemakkelijkste / en dat van wegen de menigvuldige regens / die 'er als dan gemeenlijk plagten te vallen.

Maaz sijn verscheide merkwaardige Rivieren in Portugaal ; maaz Rivier de voornaamste ebenwel sijn de Tagus, de Douro, de Guadiana, ende ren. Minho : maaz alsoo wy van de drie eersten in de Beschryvinge van Spanjen reeds gesproken hebben / soo sullen wy van de rest booz het tegenwozdige ook niet meer seggen ; maaz het selve sparen tot dat wy tot de nadere beschryvinge van de Provincien van Portugaal geko-

6 Nieuwe Historische Reisbeschrijvinge van men sijn; altoaaz wy ook van de deftige en meenigvuldige Habens / die in dit Koninkrijk gebonden worden / spreken sullen.

Is seer bergagtig.

En hoewel dit Land doorgaans seer bergagtig is / soo wel als andere gedeelten van Spanjen / soo laat het daazom egter niet naa / seer vzugtbaaz te sijn : wordende selfs op de bergen heel goede weiden gevonden / bequaam om een gzoote menigte van beesten te boeden.

En evenwel niet minder vrugtbaar.

De Vallepen en blaktens sijn seer vzugtbaaz in Wijn / Olye / Moerbesen / Oransen en Citroenen : hoewel men egter moet bekennen / datse op bezre naa soo vzugtbaaz in Granen niet sijn. En by de China's Appelen / of Appelen van China / die men in Frankrijk Orange de Portugal noemt; moet ik dit aanmerken; dat de selve niet oorzpronkelijk uit Portingaal sijn : maaz dat de Portugiesen / booz omtrent beertig jaaz geleben / het eerste plantte daaz van uit China hebben gebragt / het welke sig booz de vzugtbaazheid van het land / dier voegen / sedert dien tijd heeft bermenigvuldigd / dat men 'er r'hans byna gansche bosschen van in Portingaal vind.

Gansche bosschen van Chi-naas Appelen.

Het Sout / de Paazden / en de Portugiese Hammen / welke die van Bayone / van Mentz / en van Westphalen bezre te boben gaan / sijn geensins van de minste saken / uit de welke dit Koninkrijk sijn boozdeel trekt.

Paarden en Muilezels.

Van de deugdelykheid der Paazden die in Portingaal / en insonderheit omtrent Lissabon vallen / hebben wy in de Beschryvinge van Spanjen gesproken; en die fabel ondersogt / en tegengesproken / dat de selve booz den wind soudon geteeld worden : maaz tegenwoordig moeten wy 'er / ten opstigt van de Muilezels dit volgende byvoegen : dat namentlyk het gebruik der selven noit soo groot in Portingaal is geweest / als sedert dat de Spanjaazden / naa het ongelukkige omkomen van Koning Sebastiaan / sig dit Koninkrijk onderwozpen hadden : hebbende de Spanjaazden dit zoo wel / als andere gewoontens / by die gelegenheid ingevoerd. Maaz alsoo hierbooz de beste Paazdequekerpen / ten grooten deele wederden uitgerooid / soo verbood den Koning / om hier in te voozsien / naa dat de Portugiesen het sok der Spanjaazden hadden afgeschud / dat niemand sig voortaan van het gebruik der Muilezels bedienen sou. Dit nu was booz de Geestelykheid / die ober lange daaz aangewend was / en welke sig boben dien niet garen iets laat ontnemen / waaz byse eensg gemak of boozdeel vind; een sake die niet was om ober te komen. Sp allegerden dan / datse niet verplicht waren / sig dier gelpken Edict te onderwerpen / boozwendende sommige Privilegien / waaz mede sy haaz gesustineerde sogten goed te maken.

Aardig geval omtrent de Muilezels.

Den Koning niet geraden bindende / met dit slag van luden in beschil / of oberhoop te raken / gaf hoort en bondig tot antwoorz : dat noit in sijn gedagten gekoomen was / haazluder Privilegien te besnoepen; of haaz aan eenige nieuwigheden te onderwerpen / maaz dat sy in tegendeel haaz in 't besit der geselde Privilegien veel lieber wilde bevestigen : latende onderuussen ter selber tijd een ander Edict uitgaan /

by

by het welcke hy / op verbeurte van het leven / alle Smede van het gansche Koningryk verhoed / een eenigen Mutilus te beflaan / of pfer's aan te leggen : inboegen dat den Koning dooz dit middel tot spn oogmerk quam / en de Heeren Geestelyke genoodfaakt wferden / om of haaz eigen Smits te worden / en de gefelde Mutilus te beflaan / of sig van de selve te ontdoen ; 't welk met haaz eigen pligt / en met de intentie van den Koning wel de meeste overeenkomst had.

Men vind in Portugaal verscheide Minen van Tin / Yser / Loot / Mynen Kotsalun / Cristal / Rubynen / Esmerauden / en Hiacinten / als van Yser, Loot, &c. mede verscheide Steenkullen van Jaspis / en van Marber. Ook wil men dat 'er als nog eenige Goud en Silberminen souden gebonden worden ; en dat de Tagus in boozleden tyden Goud heeft uitgeleverd / is in de beschrybvinge van dese berugte Riviere aangewesen. Altoos de Romeynen plagten in dese Landen de boozschryben metalen te komen soeken ; die tegenwoozdig van der selven Inwoonders met meer gemak in Oost-en-Westindien / in Africa / en in andere Landen gebonden woorden. En / myn 's oozdeels sou men ten opsigt van de Goud en Silberminen / byna het selve seggen mogen / dat wy ten opsigt van die van Spanjen alboorens gefegd hebben : te wreeten / of datse booz het grootste gedeelte spn uitgeput / of indien 'er nog eenige gebonden woorden / het naautwelpsh de moeite waazdig is / het weynige dat daaz in overschiet / met gzoote kosten daaz uit te halen / om dat het met meer gemak en boozdeel / in andere plaatsen te vinden is.

By de Rivieren en wateren van Portugaal / moet ik dese navolgende dingen / als iets bysonders aanmerken.

Niet verre van Beja / in de Provincie van Alentejo / is een Zee / of Lac / die van de gefelde stad den naam draagd / en waazin men een gzoote menigte van gzoote en swaartzgaubwe Dissen vangt / die daaz te lande Caturzes genaamd woorden. Van dese Zee woord als een constante waazheid verhaald / dat zoo dikwils als 'er regen of onweer booz handen is / uit de selve een verbaazlyk geluid gehoozd woord / niet anders of 'er een stier of os loeid ; hoetwel met dit aanmerkelyk onderscheid / dat het boozschrybe geluid zoo verbaazlyk sterk en doozdzingende is / dat het selve tot byf of ses mylen in 't ronde gehoozd kan woorden.

Nog is 'er een diergelyken Lac op het gebergte / Stella genaamid / in de welke men de oberblyffelen van Schepen die vergaan zyn / ziet / als zellen / masten / ankers / en diergelyke / niet tegenstaande het meergemelte Lac ontrent ter verte van dertien mylen van al wat Zee genaamt kan woorden / gelegen is. Een ander op het gebergte Stella.

Ook is de Fonteyne van Cedima / by de agt mylen van Coimbra gelegen / wel waazdig / dat men se op dit register sield : spnde daazin sulken verbaazlyken Dzaaphok / datse in een oogeblik alles verflind / wat in de selve gewoopen woord / tot masten / bomen / Schepen / of wat dies meer mogt zyn / indien het siegts aan het water van dese Fonteyne komt te genaken. Seeker Deens Chelman / het selve niet kon.

konkende geloben / besloot daaz van een proef te nemen / met sijn paard uit dese Fonteyne te laten dinken : gebruikende egter de voorzigtigheid / dat hy het selve een touw om den hals / en een ander om het eene been had gedaan / en die beide aan een yseren ring / ten dien einde met een paal in de aarde geslagen / vastgemaakt. Met desen toetsel dede hy het beest in het water gaan / maaz naauwelijks was het selve daaz in gekomen / of het bond sig met sulken geweld naa omhoog en in den hoek trekken / dat het touw / dat hy aan den hals hadde / wel haast aan stukken brak ; maaz het andere vast blyvende / zoo bleef 'er ook met een het been tot aan de knie vast aan ; znde dit alles dat vandit ongelukkige schepsel overbleef ; maaz te weinig booz onsen Jonker / om 'er mee na huts te ryden : hebbende hy / tot recompens van sijn ongeloof / behalven het verlies van sijn Paard / nog die schande en het ongemak / dat hy te voet vertrekken moest.

Verdee-
linge van
Portu-
gaal.

Belangende nu de gelegenheid van Portugaal / het selve word gemeenlyk in ses Provincien verdeeld ; de welke als zoo veel generale Gouvernemenen zyn ; of andersins ook in het eigenlyke Portugaal / en in het kleine Koningryk van Algarven.

Het eigenlyke Portugaal word verdeeld in vyf Provincien ; van welke de vier eerste in dese orde gelegen zyn / welverstaande wanneer men van het Zuiden na het Noorden gaat ; te weten / Alentejo, Estremadura van Portugal, Beira, tussen de Douro en Minho, en de vyfde / welke den naam van Tralos Montes draagt / is ten Oosten van de twee laatstgenoemde. Van Algarven / 't welk ten Zuiden van Alentejo gelegen is / sullen wy spreken / wanneer wy de geseide Provincien op haaz plaats verhandeld hebben.

Groot
getal Ste-
den in
Portu-
gaal.

Daaz is een groot getal Steden in Portugaal / maaz de boornaamste sijn Lissabon , de Hoofdstad van het Koningryk / Braga , en Evora , alle drie Aarts-Bisschoppelyke Steden / en Dierscharen van de Inquisitie. Conimbria , Porto , Guarda , Viseo , Lamego , Miranda , Elvas , Leora , Porta , en Faro ; 't welk alle Bisschoppelyke Steden zyn / by de welke men Braganca , en Beja voegen mag.

Depen-
dentien
van de
Kroon
van Por-
tugaal.

Noorts zyn de dependentien van het Koningryk van Portugaal seer considerabel : want het besit in den Atlantischen Oceaan / de Eilanden Azores , Madera , Porto Sancto , en die van de Caap Verd ; in de Ethiopise Zee die van S. Thomas / en eenige andere : op de kusten van Congo / Loanda S. Paolo : op die van Zanguebar / Melinda , Monbaza , Quiloa , Mozambique ; en op die van de Caffers / Sofala. Op de kusten van Oostindien besit het Diu , Damman , Chaul , en Goa ; znde een plaats van groote aangelegenheid. En eindelyk besit het in America alle de kusten van Brasillen.

Dit nu sijn tegentwoordig de boornaamste conquesten van Portugaal. Want of het wel booz desen het Eiland / en de Stad Ormus besat ; zoo is 'er den Koning van Persten tegentwoordig meester van. De Stad Malakka / als mede een gedeelte van het Eiland Ceylon /

behoorden vooz desen de Portugiesen / maa; is tegenwoordig in de magt der Hollanders.

Het Koningryk van Portugal is erfelyk / op Zonen / en op Dogters / selfs heeft men voozbeelden dat Natuurlyke Zonen het selve konnen erben.

Portugal is erfelyk.

Na den ongelukkigen ondergang van Don Sebastiaan / Koning van Portugaal / die in Africa met syn gansche Heir verslagen wierd / en na het overlyden van syn Oom / den Cardinaal Hendryk / voozgeballen in het jaaz 1580. verseekerde sig Philippus de Tweede van het Koningryk van Portugaal / en syn beide Zonen / Philippus de Derde en Vierde / zyn daarvan tot in den jare 1640. in possessie gebleven / als wanneer de Portugiesen het jok der Spanjaazden afwoerpen / en den Hertog van Braganca tot haaz Koning yrt riepen ; van al het welke wy in 't vervolg nader spreken sullen.

Komt aan Spanjen ten tyde van Philippus de Tweede.

Dit eenige kan ik egter / ter occasie van Don Sebastiaan / niet nalaten / om als een staaltie van de uiterste bygelobdigheid der Portugiesen / voozaf aan te merken : te weten / dat dese luden zoo seer met de gedage van gemelten Koning zyn vooz ingenomen / dat veele niet konnen geloben / dat den selven dood sou zyn / maa; dat hy sekerlyk t'eeniger tyd nog weerom sal komen / om haaz / wanneer de zaken op het uiterste gekomen zyn / in haaz verlegentheden by te staan. Selfs vind men 'er menschen / die zoo onnosel zyn / dat sy u geld / of waren / op credit souden geben / onder conditie / dat men het by de komste van Don Sebastiaan / tweevondig restitueren sou ; niet tegenstaande hy in den jare 1578. in de Bataille van Alcazar / gebleven is / en dat hy doen ter tijd al omtrent de vyf- en twintig jaren oud was.

Vreemde gedagten der Portugiesen, van de wederkomste van Koning Sebastiaan.

Wy hadden / ter gelegenheid van de menigvuldige Koningryken van Spanjen / aangemerkt / hoe buitensportig die Koningen in het voeren van haaz Titels waren : maa; men mag niet waazheid seggen / dat 'er die van Portugaal ook niet volkomen by van zyn. Ziet hier den Titel / waaz meê de Wetens van den tegenwoordigen Koning syn opgeschikt. Den seer Hoogen en seer Magtigen Vorst , Dom Pedro de Tweede, by der Gracie Godts, Koning van Portugaal en Algarven , van beide de kusten der Zee, in Africa, Heer van Guinea, en het geconquesteerde Land, van de Navigatie, van de Commerce, van Ethiopien, van Arabien, van Persien, en van de Indien, &c.

Groote tytels van de Koningen van Portugaal.

't sou onnodigen azbeid zyn / alle de extrabagantien / die in dese tytels voozkomen / aan te wyfen / al zoo se dog van selven genoeg doozsaken : maa; het eenige dat ik vooz dit maal hier by heb aan temerken is / dat dese Koningen / te weeten die van Spanjen en Portugaal / malhander in 't voeren van sulke grootse Titels / niet schynen toe te geben / en dat men nauwelphs weet / wie hierin van haaz beiden de beste is : maa; wel / dat aan de eenre zyde de angeboozne trotsheid van dese Partien / aan de andere de eer- en pverzucht van haaz Koningen ; en eindelyk de quade voozbeelden van sommige Oosterse Dozsten / als van

Waaria-se het voorbeeld vandie van Spanjen volgen.